

Dorpscanon Grou

Grou doet mee aan de nieuwe website over Friese dorpscanons:

www.dorpscanon.nl

In de dorpscanon worden de voor Grou historisch gezien meest karakteristieke mensen, gebeurtenissen, tradities, gebouwen etc. beschreven.

- 1 Sint Piterfeest
- 2 Sint Piterkerk
- 3 Skûtsjesilen
- 4 Waterdorp Grou
- 5 Bruorren Halbertsma
- 6 Halbertsma's houtfabrieken
- 7 Grouster Schouw
- 8 Rode dorp
- 9 Kofschepen/hellingen
- 10 It Gild
- 11 It Izerfabryk

Sint Piterfeest

Sint Piterdag was vroeger in veel dorpen en steden een bijzondere dag, die werd gevierd op 5 maart. Eigenlijk vierde men het begin van het voorjaar, maar tegelijkertijd werden allerlei nieuwe contracten gesloten. Zo konden b.v. de boeren vanaf 5 maart hun nieuw gehuurde weilanden gaan gebruiken en namen de schippers nieuwe bemanningsleden aan. Het was voor alle inwoners een feestdag waar ze lang naar uitkeken. Het oudst bekende Sint Piterliedje dateert uit de 17de eeuw en wordt in Grou nog steeds gezongen. De eerste regel luidt: 'Sint Piterdei dan grienet de wei' (Op Sint Piterdag beginnen de wegen weer groen te kleuren). Door de invoering begin 1700 in Nederland van de Gregoriaanse kalender, de tijdsaanduiding versprong toen 11 dagen, viel Sint Piter zijn dag uiteindelijk op 21 februari. In 1903/1904 veranderde het Sint Piterfeest. Een kleuterjuffrouw vond het jammer dat de kinderen in Grou geen Sinterklaas vierden en liet daarom Sint Piter als persoon verschijnen die bovendien iets voor de kinderen meebracht. Enige jaren daarna kreeg Sint Piter hulp van één Zwarte Piet. Samen kwamen ze daarna steeds op 21 februari, Sint Piter zijn verjaardag, op een boot bij de Kade aan. De aankomst van Sint Piter is nu evenwel al vele jaren op de zaterdag voor zijn verjaardag zodat iedereen, kinderen, Grousters en Ald-Grousters, bij zijn aankomst op de Kade aanwezig kan zijn.

Bronnen: Folkoristisch Woordenboek K. Terlaan en oude jaargangen Frisia

De St.-Pieter-Etalage

is ruim voorzien van

Fijne Chocolade en Suikerwerken

van de beste fabrieken, verder

heerlijke Marsepeinletters, Oranjekoeken enz.

Bestellingen worden met de meeste zorg en spoedig afgeleverd.

De trekking der groote loten zal plaats hebben heden Zaterdagmiddag 5 uur.

Beleefd aanbevelemt,

W. Klaren.

N. B. Tevens tombola zonder nieten à 10 cts.

Den geheelen avond verloting met
Het Rad van Avontuur.

1903

De Sint Piterkerk

Deze van oorsprong katholieke kerk is gebouwd in de eerste helft van de 12de eeuw en gewijd aan de apostel Petrus. De kerk is een van de oudste, maar ook een van de grootste dorpskerken van Fryslân. Het gehele gebouw had een lengte van 32 meter. Nog steeds is niet helemaal duidelijk waarom in dit kleine dorp een zo grote stenen kerk werd gebouwd. Mogelijk ligt hieraan een middeleeuws bisschoppelijk 'zendingsplan' ten grondslag. De zadeldaktoeren dateert uit de 14de eeuw. Het koor heeft in de loop der tijd diverse bestemmingen gekend, zoals rechtshuis, wachthuis, provoost, kosterwoning en consistoriekamer. Tot 1832 heeft dit gedeelte van de kerk dienst gedaan als recht- en raadhuis. De kerk is beeldbepalend voor Grou en op zeer veel schilderijen vastgelegd.

Bronnen:

- Wandelroute door Grou, uitgave museum Hert fan Fryslân
- Werkgroep Kerk naar Buiten (Raad van Kerken)
- H. Mol en G. de Langen, Leeuwarder Courant, 12 april 2018

Skûtsjesilen

Skûtsjes (beurt- en vrachtschepen) vervoerden o.a. landbouwproducten, aarde, zand en puin. Al sinds 1820 werden er 's zomers, als er weinig werk was voor de schippers, zeilwedstrijden georganiseerd door kasteleins. De schippers hadden er veel belang bij om mee te doen, omdat er vaak veel geld en mooie prijzen te winnen waren.

In 1926 organiseerde de VVV van Grou een ouderwetse skûtsjesilerij voor het "Broederschap van Notarissen in Nederland", dat een congres hield in Grou. In 1929 vond de eerste door de Skûtsjecommissie Grouw georganiseerde wedstrijd plaats. Omdat er behoefte was aan centralisatie, werd in 1945 een contactorgaan opgericht. Dit werd in 1946 de Sintrale Kommisje Skûtsjesilen (SKS), zij liet slechts 14 skûtsjes toe, wat er toe leidde dat in 1982 nog een organisatie, de IFKS (Stichting Iepen Fryske Kampioenskippen), werd opgericht. De start van de twee weken durende wedstrijden van de SKS is ieder jaar in Grou.

Bron: Skûtsjesilen : Wandelroute door Grou, uitgave VVV Mid-Friesland

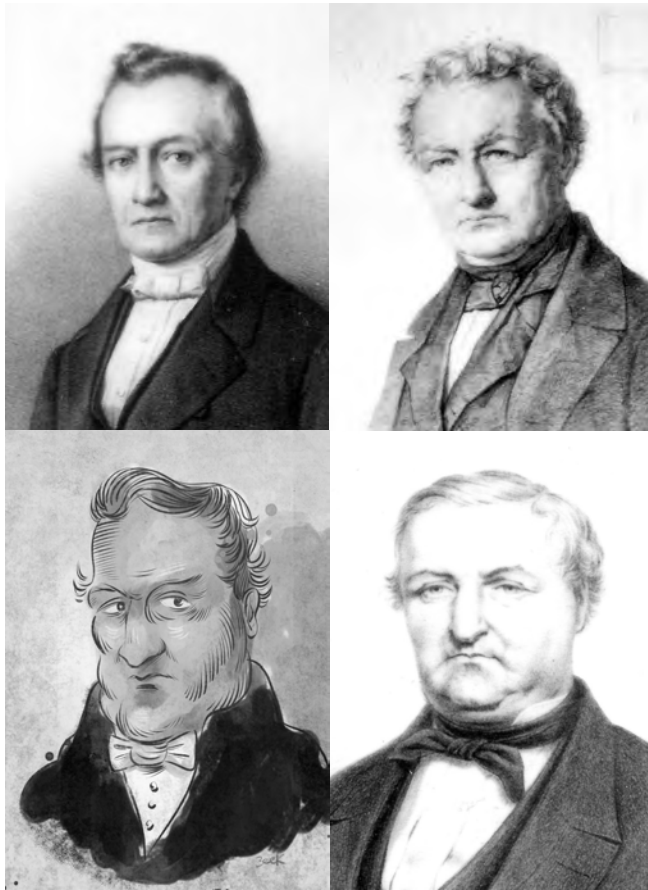
Waterdorp Grou

“Door de moerassige aard van de bodem in de omgeving van Grou, is deze ongeschikt voor bouwland; het gehele gebied is een echte Friese 'greidestreek'. Deze situatie maakte dat de vroegste bewoners van oudsher vertrouwd waren met het water. Uit de oude kaarten van Schotanus (1664 en 1694), de kadastrale kaart ± 1820, Eekhoff e.d. blijkt dat hier van een archipeldorp gesproken kan worden, dat alleen via het water te bereiken was”.

“Aan het graven van het Kolonelsdiep in de 16e eeuw heeft Grou mede zijn bloei te danken. Door dit kanaal liep de scheepvaart van Groningen naar Holland via Grou. Ook de schippers van Leeuwarden voeren via Grou.

Door de schaarste aan hooggelegen, droogblijvende grond waren de bewoners gedwongen de huizen zeer dicht opeen te bouwen. Hierdoor ontstond een haast stedelijke bebouwing, met veel waterlopen en smalle straten (vergelijk Venetië). Ondanks de vele dempingen, heeft het dorp deze karakteristiek behouden.”

Bron: P.L. de Vrieze, in: It Beaken, 1976-3

De Bruorren Halbertsma

De '**Bruorren Halbertsma**' waren drie broers die aan het eind van de achttiende eeuw werden geboren in Grou en veel betekend hebben voor de Friese literatuur. Joost en Eeltje schreven samen 'De Lapekoer fan Gabe Skroar' (1822), een korte verzameling van gedichten en een kort verhaal. Samen met Tsjalling schreven zij gedichten en verhalen die postuum werden uitgegeven in de bundel 'Rimen en Teltjes' van de 'Brouarren Halbertsma' (1871). Dit werk wordt wel gezien als het 'nationale' boek van de Friese literatuur.

Joost Hiddes Halbertsma (1789-1869) studeerde theologie in Amsterdam en was naderhand mennistenpredikant te Bolsward en van 1822 af te Deventer. Hij was een wat afstandelijk en verstandelijk schrijver van korte verhalende gedichten. In zijn werk gaat het meer om ideeën en niet zozeer om gevoelens. Naast zijn literaire werk legde hij zich ook erg toe op taalkundige studies. Met zijn (onvoltooide) Lexicon Frisicum gaf hij de eerste aanzet tot het opstellen van een Fries woordenboek.

Tsjalling Hiddes Halbertsma (1792-1852) hield naar het vroege overlijden van hun vader diens bakkerij gaande en werd later koopman te Grou, waarbij hij internationaal handelde in boter en kaas. Hij schreef vooral korte gedichten die tot de volkslectuur kunnen worden gerekend. Deze waren literair gezien in het algemeen niet van dezelfde kwaliteit als het werk van zijn broers, maar bij de gewone man vielen ze zeker in de smaak.

Eeltsje Hiddes Halbertsma (1797-1858) studeerde medicijnen in Leiden en Heidelberg en werd dokter te Grou. Zijn gedichten en korte verhalen waren veel gevoelsmatiger dan die van zijn broer Joost en vooral om zijn poëzie wordt hij nog altijd zeer bewonderd. Humor was volgens hem een medicijn tegen veel kwalen. Zijn oeuvre omvat ondermeer het gedicht 'De Oude Friezen', dat in 1875 het Fries volkslied geworden is.

Maar er was nog een broer:

Binnert Hiddes Halbertsma (1795-1847) was in volgorde de derde zoon. Binnert hield zich afzijdig van de letterkundige activiteiten van zijn drie broers. Binnert Hiddes Halbertsma was ook de voorvader van de tak, die later de Halbertsma's Fabrieken voor Houtbewerking in Grou op zou zetten. Hij was vooral koopman, eerst in de graanhandel later ook in de boter- en kaashandel. De rol van koopman en de status van vooraanstaand burger pasten hem, hij was lid van de Provinciale Kamer van Koophandel Friesland. Hij was ook degene die op de plek van hun ouderlijke woning voor hem en zijn gezin in 1837 een nieuw woonhuis liet bouwen: het huidige Halbertsmahûs aan Halbertsma's Plein 4. Later zou dit pand lange tijd het postkantoor van Grou huisvesten.

Bron: Wikipedia https://fy.wikipedia.org/wiki/Bruorren_Halbertsma

Halbertsma's houtfabrieken

In 1891 werden de Halbertsmafabrieken voor houtbewerking opgericht door Pieter Goslik Halbertsma. Wat begon met het maken van botervaatjes en boterkisten werd nadien gewijzigd in de productie van deuren en pallets en box-pallets en kozijnen. Halbertsma was in die tijd een vrij modern bedrijf met een eigen pensioenfonds, bedrijfsbrandweer, personeelsvereniging en bedrijfsgarage en een eigen transportafdeling. Naast Grouw werden er in Leeuwarden, Hoorn, Groningen, Lemmer en Scheemda ook fabrieken gevestigd. Mede door de grote bouwmalaise van begin 1980 ging de fabriek uiteindelijk failliet. De deuren-sector wordt in zeer afgeslankte vorm voortgezet door de firma Van Vuuren.

Bron: B.S.Jellema

Grouster Schouw

Grou was door ligging en karakter een “archipeldorp”, bestaande uit vele kleine eilandjes en daardoor ook het “dorp van de schouwen”. Veel dorpsbewoners hadden vroeger een schouw om over het water en het ‘s winters ondergelopen land te reizen. De smid, timmerman en schilder gebruikten de schouw om op de verafgelegen boerderijen en arbeidershuizen hun werk te verrichten. Met de schouw werden de volle melkbussen opgehaald en naar de “bûterfabryk” gebracht. Bakker, slager en winkeliers ventten hun waar uit met de schouw. De schouw werd later vooral zeilboot en visboot. Bij de overstromingsramp in Zeeland in 1953 verleenden de per vrachtauto aangevoerde GWS-schouwen uit Grou uitstekende diensten!

Bron:

<https://grouwsterwatersport.wordpress.com/gws-schouwen/historie/>

Het rode dorp

Grou was jarenlang met Stiens het meest rode dorp in Friesland. In 1906 werd er in Grou een afdeling opgericht van de SDAP, de Sociaal Democratische Arbeiders Partij door o.a. Wytse Postma en Hendrik Hoeneveld. De aanwas van leden in de jaren daarna is groot. Met name door de handtekeningenactie voor het algemeen kiesrecht komen bij de verkiezingen van 1913 anders minder socialistische gezinnen in het rode kamp terecht. In 1917 verovert de partij de absolute meerderheid in de raad.

Maar radicale stromingen zoals anarchisme en marxisme kregen in Grou geen vaste voet aan de grond.

De 1 Mei viering, als dag van de arbeid, was een jaarlijks hoogtepunt voor de rode familie in Grou en werd door honderden mensen bezocht. De Meiboom moest versierd worden en later op de dag zouden ze er met zijn allen op it Griem om heen dansen. Aanvankelijk gebeurde dit op de eerste zondag van mei, omdat de arbeiders er niet vrij voor kregen. Een eensgezind rood nest, was Grou in die tijd. Van de Grouster bevolking stemde in de hoogtijdagen liefst 65 tot 70 procent PvdA.

De Rode Jeugdcentrale tot 1956 georganiseerd in de AJC, de Arbeiders Jeugd Centrale, en had een eigen Jeugdhonk aan de Drachtsterweg hoek 1ste Oosterveldstraat. Er was ook een Vrouwenbond en een coöperatieve 'Exelsior' winkel, zangkoren, toneelvereniging en een actieve drankbestrijdingsbond met als leus "Denkende mensen drinken niet, drinkende mensen denken niet".

Het rode koor, 'Meielkoar Ien', houdt het van de arbeiders verenigingen nog het langste vol, hoewel het koor bij tijden op het gat lag, zongen de socialisten nog tot 1995 hun strijdlieden.

In de gemeentepolitiek is de P.V.D.A. dan allang de meerderheid kwijt.

Bronnen:

- It Reade Doarp Grou, in byld fan 100 jier sosjalisme, Klaas Schermer, Geart Vledder en Durk Wiersma (1999)
- Meiviering jaarlijks hoogtepunt voor rode familie in Grou, Freya Zandstra (mei 1999)
- It Reade Grou, goudmijntje en feest van herkenning. R.d.V. In: De Mid-Frieslander (26_05_1999)

Kofskippen/hellingen

Veel schippers uit de Friese havenplaatsen voeren in de 16de, 17de en 18de eeuw met hun schepen naar de Oostzeelanden en langs de Franse, Spaanse en Portugese kust. Maar dat ook Grou een grote bloeiperiode gekend heeft, die te danken was aan deze kustvaart is minder bekend. Toch voeren in de tweede helft van de 18de eeuw enkele tientallen Grouster schippers met hun kofschepen langs de Europese kusten. Na de winter voeren ze vaak eerst in zuidelijke richting, de havens van de Oostzeelanden waren dan nog niet ijsvrij, om o.a. zout, wijn en specerijen op te kopen en die vervolgens via de Sont naar de Oostzeelanden te brengen. Daar vandaan namen ze vaak hout en granen mee terug naar Nederland. Die kofschepen werden op drie verschillende hellingen in Grou gebouwd en dat zorgde voor veel werkgelegenheid. De hellingbazen zochten mensen die in deze schepen wilden investeren. De investeerders kregen dan een aandeel in het kofschip. De aandelen werden in de wijde omgeving van Grou gekocht. Ook ontstond er een levendige handel in deze aandelen. Zo kon je b.v. je 1/16 portie (aandeel) in een kofschip verkopen in vier keer 1/64 portie. Deze bloeiperiode eindigde toen de Franse legers in Nederland de dienst uitmaakten en Napoleon in 1806 het Continentale stelsel invoerde.

Bronnen: Archief Leeuwarder Courant en Tresoor

Ziekenfonds “It Gild”

Het oudste nog bestaande Nederlandse ziekenfonds werd opgericht in 1776 met als doel het verlenen van financiële ondersteuning bij ziekte, ouderdom en overlijden. De lijfspreuk luidt: “Lofwaardig is deez’ maatschappij, men staat getrouw de leden bij”. Tegenwoordig is “It Gild” geen ziekenfonds meer, maar een vereniging, waar de gezelligheid voorop staat.

Alleen de boeteclausule bestaat nog. Wanneer een lid te laat op de vergadering verschijnt of niet tijdig afzegt, moet hij een boete betalen. Bij gebrek aan echte vergaderpunten bespreken de leden de medische staat van dienst van elkaar. De Friese pijprookkampioen krijgt bijvoorbeeld geen huldiging, maar een berisping. Hij brengt immers zijn gezondheid in gevaar. Na elke vergadering is er ter bevordering van de gezondheid paling en jonge jenever.

Bronnen:

- Ziekenfondskistje Paling en jonge jenever
- <https://www.trezoar.nl/ontdek/Ziekenfondskistje-Paling-en-jonge-jenever-1/Pages/HomePage.aspx>

It izerwurk

Metaalindustrie Van der Ploeg en Stork-Volma

De volksmond heeft zijn eigen spraakgebruik, los van officiële namen en titels. In Grou waren er naast “it izerfabryk” (waarmee eerst Van der Ploeg en later Volma werd aangeduid), “it houtsjefabryk” (Halbertsma) en “it bûterfabryk” (de zuivelfabriek).

De metaalindustrie van Stork-Bepak vindt zijn oorsprong in de zuivelindustrie. Vanuit de smederij van de gebroeders J. en H.W. van der Ploeg werd begonnen met de fabricage van maaimachines, maar al in 1843 ging men over op de productie van brandkasten, brandspuiten en zuivelwerktuigen. Deze waren van zo goede kwaliteit dat de firma landelijke bekendheid kreeg. Het bedrijf stond aan de Stationsweg waar nu ongeveer het Kruidvat staat. Vanwege de decentrale ligging in Nederland werd het bedrijf in 1917 naar Apeldoorn verplaatst.

Twee werknemers, Jan Boukes van der Made en Tjitze Sjoerds de Vries, besloten in Grou te blijven en begonnen in een turfhok aan de Baai een reparatiebedrijfje op de plaats waar nu ongeveer de woningen Tsjettelhûs 3 en 4 staan. Twee jaar later verhuisde de firma Van der Made en De Vries naar de Minne Finne daar waar nu de Hellingshaven ligt. De naam wijzigde in de loop der jaren via Bijlsma, Volma, Stork – Volma, Stork – Friesland tot Stork – Bepak. Het bedrijf bleef tot zijn einde in 1984 aan de Minne Finne. Toen vertrok het en smolt samen met de “Machinefabriek Wolvega”.

De grootste omvang bereikte het bedrijf begin jaren ‘80 met een kleine honderd werknemers. Daarmee is het bedrijf een belangrijke werkgever geweest voor Grou en omgeving.

Deze informatie is ontleend aan: K.J. Vrijling, Van Spande Kont tot Minne Finne.

Zie o.a. ook:

<http://dorpsarchiefgrou.nl/pagina/24/brandspuiten-en-brandkastenfabriek-van-der-ploeg/>